

Hegemonya ve Peloponnesos Savaşları

Hegemony and the Peloponnesos Wars

Ahmet GÖZLÜ

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Assoc. Prof. Dr., Çankırı Karatekin University,
Faculty of Letters, Department of History,
Çankırı/Türkiye
ahmetgozlu69@hotmail.com
ORCID 0000-0001-7146-3932

Aydın EFE

Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Assoc. Prof. Dr., Çankırı Karatekin University,
Faculty of Letters, Department of History,
Çankırı/Türkiye
yorturk33@gmail.com
ORCID 0000-0001-6178-9904

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Gözülü, A. and Efe. A. (2023). *Hegemony and the Peloponnesos wars*. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 59, 1 – 21.

Gözülü, A. ve Efe. A. (2023). Hegemonya ve Peloponnesos savaşları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 1 – 21.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: 25 January/25 Ocak 2023

Accepted/Kabul Tarihi: 24 February/24 Şubat 2023

Published/Yayın Tarihi: 31 March/31 Mart 2023

Pub Date Season/Yayın Sezonu: March/Mart

Issue/Sayı: 59 **Pages/Sayfa:** 1 - 21

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Ahmet GÖZLÜ-Aydın EFE).

Grant Support/Finansman: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Hegemonya ve Peloponnessos Savaşları

Öz

Hegemonya herhangi bir tehdit durumunda ortak düşmana karşı kurulan bir güç birliği anlamına gelmektedir. Herhangi bir zorlama ya da baskı olmaksızın ortaya çıkan bu birlikliklerin en önemli koşulu ise kurulan ittifaklara üye devletlerin kendi rızasıyla dâhil olmasıdır. Yunan Klasik Çağı'ndan itibaren görülen hegemonik blokların ortaya çıkışının en önemli nedeni söz konusu dönemi karakterize eden Pers istilalarıdır. Perslerin Yunanistan'ı işgali şehir-devletlerinin ortak tehdiye karşı bir araya gelmelerini sağlamış fakat zamanla bu birlikteliğin kendi içinde başlayan güç yarışı yeni bir savaşa neden olmuştur. Peloponnessos Savaşları olarak adlandırılan ve Antik Çağ'ın en büyük mücadelesi olarak nitelendirilen bu savaşlar başlangıçta müttefik olan fakat kendi müttefiklerinin rızası dışında bir hegemonya kurmaya başlayan Atina İmparatorluğuna karşı yapılmıştır. Tam olarak yirmi yedi yıl süren ve hegemon olma yolunda yapılan mücadelelerin en önemli örneği olarak bilinen Peloponnessos Savaşları, Antik Yunan'ın en büyük iki şehir-devleti olan Atina ve Sparta arasında meydana gelmiştir. Başta Atina ve Sparta olmak üzere diğer şehir-devletlerinin bağımsızlık mücadelesinden doğan Peloponnessos Savaşları'nın yıkıcı etkisi Yunan şehir-devletlerinin bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve yabancı bir devlet olan Makedonya hegemonyası altına girmelerine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Hegemonya, Atina, Sparta, Pers-Yunan savaşları, Peloponnessos savaşları.

Hegemony and the Peloponnessos Wars

Abstract

Hegemony means a union of forces against a common enemy in case of any threat. The most important condition of these unions, which emerged without any coercion or pressure, is that the member states are included in the alliances voluntarily. The most important reason for the emergence of hegemonic blocks seen since the Greek Classical Age is the Persian invasions that characterize the period in question. The invasion of Greece by the Persians enabled the city-states to come together against the common threat, but over time, the power race that started within this union led to a new war. This war, called the Peloponnesian Wars and described as the greatest struggle of the Ancient Age, was fought against the Athenian Empire, which was initially an ally but began to establish a hegemony against the consent of its allies. The Peloponnesian Wars, which lasted exactly twenty-seven years and are known as the most important example of the struggles to become hegemon, took place between the two largest states of Ancient Greece, Athens and Sparta. The devastating effect of the Peloponnesian Wars, which emerged from the struggle for independence of other city-states, especially Athens and Sparta, caused the Greek city-states to lose their independence and fall under the hegemony of Macedonia, a foreign state.

Keywords:

Hegemony, Athens, Sparta, Persian-Greek wars, Peloponnesian wars.

Giriş

1. Hegemonya Teriminin Tanımı

Etimolojik olarak Grekçe hegemoi “lider/yönetici/komutan” ve hegeomai “liderlik/önderlik” gibi sözcüklerden türediği bilinen hegemonia yani hegemonya genel olarak bir devletin, sosyal grubun ve hatta bir bireyin diğerleri üzerinde uygulayabileceği üstünlük anlamına gelmektedir. Fakat bu üstün olma durumunda herhangi bir baskı veya zor kullanma gibi şiddete dayalı bir boyun eğdirme söz konusu değildir (Fontana, 2008, s. 81). Bu nedenle hegemonya güç kullanımına güvenmenin aksine rızayı vurgulayan bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Hegemonya güçlü bir devletin veyahut baskın sosyal grupların, sosyal uyum ve fikir birliğine ulaşma temelinde yönetime veya liderliğe nasıl ulaştığını tanımlar. Hegemonyanın ortaya çıktığı durumlarda, yönetici gruba otoritesi doğal olarak verilmez. Ancak yönetici grubun siyasi projelerine ve sosyal ittifakların karmaşık inşası yoluyla liderliğine rıza gösterilir. Bunlar, yönetici grubun birliğine ve bu grubun toplumun geri kalanı üzerinde egemenliğine izin vermektedir. Dolayısıyla hegemonya, rızanın inşası ve egemen grubun liderliği uygulamasıyla ilgilidir. Alt gruplar ise daha karmaşık biçimiyle bu siyasi projelerin detaylandırılması, çıkarların eklenmesi, sosyal ittifakların inşası, tarihsel blokların geliştirilmesi, devlet stratejilerinin konuşlandırılması ve pasif devrimlerin başlatılması gibi konularla ilgilenmektedirler (Joseph, 2002, s. 1). Modern Siyaset biliminde önemli bir yere sahip olan hegemonya terimi, kavramsal ve teorik bir araç olarak ilkin ikinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, İtalyan politikacı Marksist filozof Antonio Gramsci'nin (1891-1937) çalışmalarının yayılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Fontana, 2008, s. 81). Gramsci ile birlikte kapsamı genişleyen hegemonya terimi siyasal olgunun, yalnızca devlet nezdinde değil, tüm toplumsal ilişkileri kapsayıcı bir kavram haline gelmiştir (Laclau ve Mouffe, 2001, s. 7).

Antik Yunan'da polisler arasındaki ilişkileri tanımlamak için kullanılan hegemonya sözcüğünün kökeni (Wilkinson, 2008, s. 120) Homeros dönemine değin uzanmaktadır. Söz konusu terimin Homeros'un eserlerinde çoğunlukla çeşitli şekillerde "kaptanlar", "şefler", "liderler", "efendiler" ve "komuta edenler"¹ şeklinde karşılık bulduğu düşünülmektedir. Bu nedenle homerik dünyada hegemon teriminin “komutan” olarak kullanıldığı varsayılmaktadır (Wilkinson, 2008, s. 121). Hegemonya sözcüğünün içeriği zamanla genişletilmiş olsa da terimin Homeros tarafından kullanılan anlamı değişmemiş ve sözcük Klasik Çağ'da da “askeri komuta sahibi bir kişiyi”, sıklıkla da “siyasi bir güç sahibi”, “kral” veya “imparator” gibi anlamlarda kullanılmıştır (Liddell ve Scott, 1882, s. 347). Klasik Çağ'da önceki anlamını koruyarak kullanılagelen “hegemon” terimi çoğunlukla, zayıf ve küçük bir polisin (şehir-devleti) kendisinden daha büyük ve güçlü olan diğer bir polisin askeri

¹ Homeros İlyada destanında, günümüzde Gemiler Kataloğu olarak bilinen listeyi sayarken her kavmin hegemon olarak öne çıkan isimlerini saymaktadır. Örneğin Boiotialıların hegemonu Peneleos, Leitos, Arkesilaos, Prothoneor ve Klonios, Mykenailıların hegemonu ise Agamemnon'dur. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Homeros, İlyada, II: 490-600).

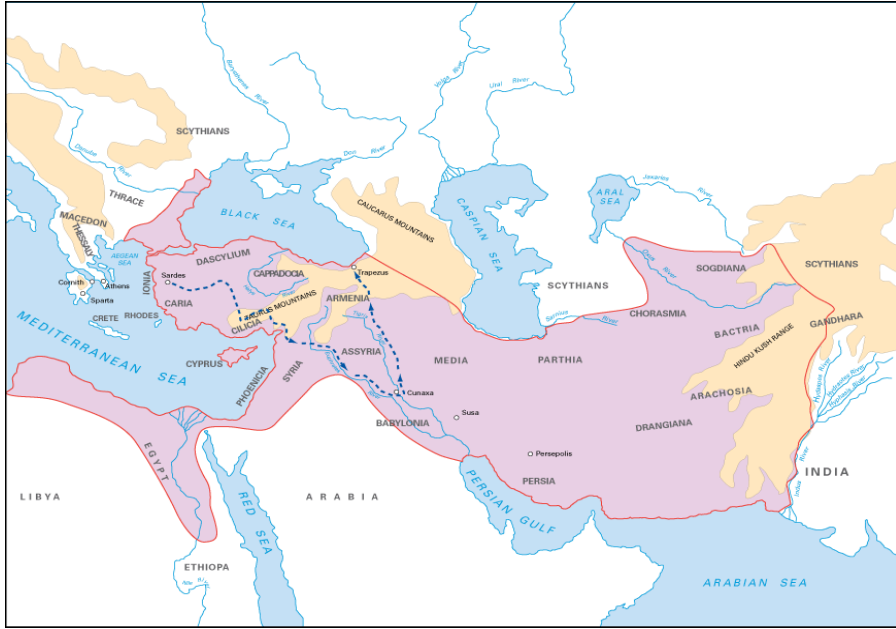
ittifakına özgürce ve gönüllü olarak girmesi şeklinde ifade edilmektedir (Worth, 2015, s. 2-3). Bu bağlamda hegemon, herhangi bir askeri tehdide karşılık özgürce bir araya gelen ve bir dizi polisten oluşan ittifakın lideri olan polistir. Dolayısıyla hegemonya, belirli bir devletin karşılıklı olarak rıza gösteren devletler ittifakı üzerinde güç ve liderlik uyguladığı devletler arası bir sistem olarak görülmüştür (Wilkinson, 2008, s. 122). Antik Yunan'da hegemonya, bir devletin askeri bakımdan üstün olduğu ve politik liderliğe ulaştığı bir ittifakı tanımlamak için kullanılmaktaydı. Böyle bir hegemonik ittifak ise dört temel unsurla karakterize edilmektedir. Bu unsurlardan ilki; lider devlet yani hegemon ve birbirinden farklı karakterde olan müttefik devletlerden oluşan ikili bir yapının varlığı. İkinci unsur, ittifak çapında veya ortak vatandaşlığın olmamasıdır. Böylece her polis kendi vatandaşlık ölçütlerini korumaya devam etmekteydi. Üçüncü unsur, ittifaktaki üyeliğin değişken doğasıyla ilgilidir: İttifaka periyodik olarak katılanlar veya ayrılanlar ve üyelikleri hem algılanan kişisel çıkarlarına hem de uluslararası çevrenin değişen güç ilişkilerine bağlıydı. Dördüncü unsur ise, hegemonik ittifakın bir imparatorluğa dönüşme yönündeki tarihsel eğilimidir (Fontana, 2008, s. 81-82). İşte bu eğilim ortak tehdit (Pers tehdidi) karşısında bir hegemon olarak beliren ve diğer polisler üzerinde hegemonya kurmayı başaran Atina'nın imparatorluk iddiasında bulunmasına neden olmuştur.

1.1. Hegemonik Blokların Ortaya Çıkışı

1.1.1 Pers Tehdidi

Antik Yunan'da Klasik Çağ'dan (İÖ. V.-IV. yüzyıl) itibaren önem kazanan ve güçlü şehir-devletlerinin politik bir sistemi haline gelen hegemonya kavramının uygulamada Pers-Yunan savaşlarıyla birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Pers-Yunan savaşlarına geçmeden önce Pers devletinden kısaca bahsetmek gerekirse; Antik Yunan kaynaklarında Parsa veya Pers isimleriyle bilinen Parsualar, siyasi bir varlık olarak Ahamenid sülalesi ile tarih sahnesine çıkmıştır (Browne, 1956, s. 4-5). Pers devletinin kurucusu Büyük Kyros olarak da bilinen ve İÖ. 559 yılında tahta geçen II. Kyros'dur (Oliphant, 1998, s. 68). Kısa sürede başarılı seferler yapan II. Kyros, Med, Lydia ve Babil gibi güçlü krallıklara son vermiş, günümüz Ortadoğu coğrafyasını, Doğu Akdeniz sahillerini ve Rusya steplerinden Hint Okyanusu'na kadar uzanan toprakları hâkimiyeti altına almayı başarmıştır (Memiş, 2018, s. 31-32). II. Kyros, Med Krallığı'nı ortadan kaldırdıktan sonra Küçük Asya'ya yönelmiş ve doğuda Urartu topraklarını batıda ise Lydia Krallığı'nı zapt etmiştir (İÖ. 546). Böylece Lydia toprakları II. Kyros'a bağlı bir satraplık haline getirilmiş ve dolayısıyla Lydia'nın hegemonyası altında yaşayan İonialılar da Pers hâkimiyetine girmiştir. Fakat Pers hâkimiyetini tanımayan İonialılar kısa bir süre sonra ayaklanmış ve isyan Pers satrabı Harpagos tarafından bastırılmıştır. Bu esnada Fenike sahil şehirleri de Pers egemenliğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece karada ve denizde büyük bir güce sahip olan Persler, Doğu Akdeniz'in ticari gelirlerine de ortak olmuştur (Memiş, 2018, s. 33). Yaklaşık otuz yıl süren saltanatı süresince devletin sınırlarını doğuda Seyhun boylarından, batıda Akdeniz'e, kuzeyde Hazar Denizi'ne, güneyde Basra körfezine, güneybatıda Mısır sınırlarına kadar genişletmeyi

başaran II. Kyros, Pers Devletini büyük bir imparatorluk haline getirmiştir (Günaltay, 1948, s. 149).

Harita 1: Pers İmparatorluğu'nun genişlemesini gösteren harita. (İÖ. V. Yüzyıl).²

Pers imparatorluğu II. Kyros döneminden sonra da genişlemeye devam etmiştir. II. Kambizes döneminde (İÖ. 530-522) Mısır'ı da hâkimiyeti altına almayı başaran Persler I. Darius ile birlikte batıya yani Yunanistan'a yönelmiştir (Garthwaite, 2021, s. 29). Perslerin büyük bir imparatorluk olarak belirlediği dönemlerde Yunanistan'da, şehir-devletleri halinde varlığını sürdüren polisler bağımsız bir şekilde kendi kendini yöneten küçük devletçikler şeklinde varlığını sürdürmekteydi (Holmes, 1988, s. 16). Bu şehir-devletleri genişleme ve güç istencinin doğal bir sonucu olarak kimi zaman ittifak kurarlar kimi zaman da birbiriyle mücadele ederlerdi. Perslerin yayılcı politikasının önünde engel teşkil eden ve Akdeniz ticaretinde önemli bir rol oynayan Yunanistan'ın ilhakı ise zorunluydu (James, 2005, s. 30).

Yunanistan'ı hâkimiyeti altına almak ve özellikle Ege ile Akdeniz ticaretini kontrol etmek isteyen Pers imparatorluğu, İÖ. 490 yıllarında I. Darius önderliğinde sefer girişimlerinde bulunmuştur (Haubold, 2012, s. 17-18). Aslında Persler ile Yunanlılar ilk kez Anadolu'nun batısında yer alan ve İonia denilen bölgede çıkan isyanlar esnasında karşılaşmışlardır (Roebuck, 1959, s. 2). Herodotos'un anlattığına göre Pers satraplarının baskıcı yönetiminden memnun olmayan İonia kentleri İÖ. 500 yıllarında Miletos'un önderliğinde ayaklanmışlardır. Fakat isyan Persler tarafından bastırılmış ve isyanı destekleyen bütün İonia kentleri şiddetli bir şekilde cezalandırılmıştır. Öyle ki I. Darius'un isyana destek verdiği için Atina'yı hiç unutmadiği anlatılmaktadır (Herodotos, Tarih, V:37-105). Atina'nın İonia isyanına destek

² <https://www.worldhistory.org/image/128/map-of-persia-and-the-march-of-the-ten-thousand/> (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

vermesi Yunanistan'a saldırmak için hazırlıklı olan Perslerin harekete geçmesine neden olmuş ve böylece Pers-Yunan Savaşları (İÖ. 498-448) başlamıştır (Cox ve Sankey, 1908, s. 74).

1.1.2. Atina Hegemonyasının Doğuşu

İÖ. 498 yıllarında Yunanistan şehir-devletlerinin çoğu Pers hâkimiyetini kabul etmiş, fakat Atina, Perslerin toprak ve su isteğine³ şiddetle karşı çıkmıştır (Souza, 2003, s. 31). Öyle ki Atina ve Aigina'nın arası bu nedenle açılmış, Atina, Aigina'yı Perslerle iş birliği yapmakla suçlamış ve ikili arasında yaşanan mücadelede Atina mağlup olmuştur. Bu esnada I. Darius, Yunanistan seferi için harekete geçmiş ve Pers ordusu Eretria yakınlarındaki Marathon ovasında konuşlanmıştır (İÖ. 490). Geniş düzlüklere sahip olan Marathon ovası, Pers süvarilerinin rahatça manevra yapabilmesine imkân tanınması bakımından avantajlı bir konumdaydı (Potts, 2012, s. 1). Perslerin Marathon ovasına geldiğini haber alan Atina, Sparta'dan yardım istemiştir. Fakat beklenen yardımın gecikmesi üzerine Atina Miltiades önderliğindeki ordusu ile Marathon'a ilerlemiş ve burada yapılan savaşta Atina beklenmedik bir şekilde büyük bir zafer kazanmıştır (Herodotos, Tarih, VI: 94-115). Atina'nın, Marathon Savaşı'nda gösterdiği üstün başarısı onun diğer şehir-devletleri üzerinde hegemon olma isteğinin ilk adımı olarak görülebilir (Souza, 2003, s. 32). Çünkü Atina'nın bu zaferi tüm Yunanistan'ı geçici de olsa Pers istilasından kurtarmış ve ayrıca Atina'ya büyük bir şöhret kazandırmıştır (Markantonatos, 2013, s. 77).

Marathon mağlubiyetinin ardından I. Darius'un sefer politikasını devam ettiren halefi I. Kserkses (İÖ. 486-465), Yunanistan seferi için hazırlıklara başlamıştır (Wiesehöfer, 2001, s. 46). Pers tehdidinin ciddiyetinin farkında olan polisler ise bu ortak düşmana (Persler) karşı kendi istekleriyle bir araya gelerek Helen Birliğini kurmuşlardır (İÖ. 481). Yunanistan'ın Atina'dan sonraki en güçlü şehir-devleti olan ve karadaki askeri başarılarıyla öne çıkan Sparta kurulan bu yeni birliğin önderi olmuştur (Souza, 2003, s. 31-40). Sparta'nın da dâhil olmasıyla gerçekleşen savaşın ikinci aşaması Thermopylai geçidi ve Artemision burnunda meydana gelmiştir (İÖ. 480). Her iki savaş da Yunanlıların mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır (Fields, 2007, s. 90). Fakat Thermopylai'da Leonidas komutasındaki Sparta ordusu tarafından cesurca verilen mücadele hiçbir zaman unutulmamış ve Sparta'nın ününü arttırmıştır (Herodotos, Tarih, VIII:1-10). Pers-Yunan savaşları ilkin Atina'nın ardından da Sparta'nın gücünü kanıtlanması bakımından belirleyici bir rol oynamıştır.

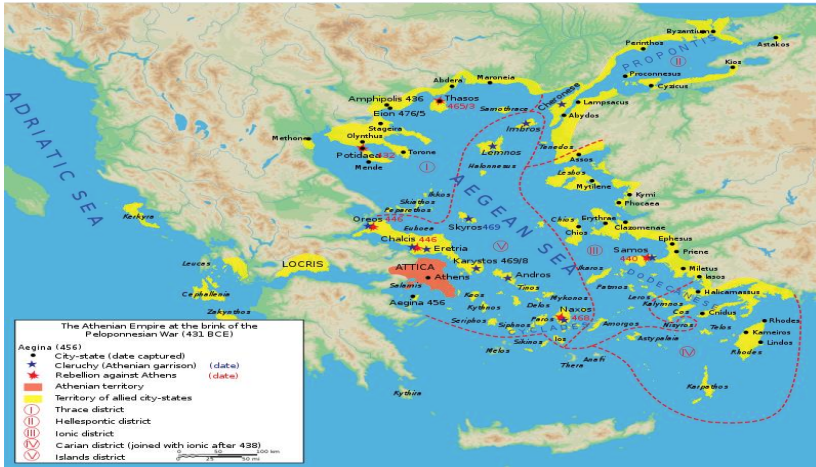
Thermopylai ve Artemision yenilgisinden sonra Yunan filosu Salamis körfezine demirlenmiştir. Mücadeleyi sürdürmekte kararlı olan her iki taraf da bu kez Salamis'de karşı karşıya gelmiş ve burada yapılan savaş Yunan donanmasının zaferiyle sonuçlanmıştır (Herodotos, Tarih, VIII: 40-86). Fakat savaşın zaferle neticelenmesine rağmen I. Kserkses, Mardonios komutasındaki ordusu ile yeniden Attika'ya saldırmış ve iki ordu Plataia ovasında karşılaşmıştır (İÖ. 479). Burada Sparta'nın önderliğinde yapılan mücadelede Yunanlılar büyük bir zafer kazanmıştır. Bu arada denizlerde üstün gelen Yunanlılar, Mykale Savaşını

³ Perslerin geleneksel olarak uyguladığı "toprak ve su isteği" aslında karşı taraf üzerinde bir hegemonya kurulması anlamına gelmektedir. Bilgi için bkz. (Plutarch's, Moralia, X: 828).

kazanmış ve böylece görünürde de olsa Pers istilasından kurtulmuştur (Herodotos, Tarih, IX:63-85-90-96). Fakat Persler, Yunanlıların tüm bu zaferlerinden sonra hala tehdit olmaya devam etmiş ve bu nedenle Pers istilasına karşı kalıcı bir çözüm arayışına girilmiştir. İşte bu noktada hâsıl olan ve Yunanlıların kendi rızasıyla ortak düşmana karşı bir arada olmasını sağlayan bir birlik kurma fikri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Attik-Delos Deniz Birliği kurulmuş ve birliğin önderi ise Atina olmuştur (Mansel, 2014, s. 313). Fakat bu çözüm ilerde daha büyük sorunlara neden olacak olan sürecin başlangıcı olmuştur. Çünkü Atina önderliğinde kurulmasına karar verilen Attik-Delos Deniz Birliği, Atina hegemonyasının ortaya çıkışına neden olacaktır.

1.1.3. Atina Hegemonyası ve Attik-Delos Deniz Birliği

Herodotos'un anlattığına göre; Antik Yunan şehir-devletleri ilk olarak Perslere karşı Atina ve Sparta'nın hegemonik liderliği altında bir araya gelmiştir (Herodotos, Tarih, VII: 132-133). Fakat bu durum zamanla Yunanistan'ın güç dengelerinin değişmesine ve Yunanistan'da hegemonik blokların ortaya çıkışına neden olmuştur (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, I: XVIII). Pers savaşlarından sonra Yunanistan'da çatışmalar durulmamış, Persleri Ege Denizi'nden çıkarmak isteyen Yunanlılar yeniden harekete geçmiştir. Perslere karşı başlatılan bu yeni mücadelenin öncüsü ise ilkin Sparta olmuştur. Fakat Sparta kralı Leotykhidias'ın Perslere yardım eden Thesselia'yı cezalandırmak için başlattığı seferden rüşvet alarak dönmesi ve Yunan ordusunun komutanı olan Pausanias'ın Byzantion'a geçerek burada İonia'nın desteğini kaybetmesi üzerine mücadelenin önderi değişmiştir. Sparta'nın bu girişimlerinden sonra Atina ile arası açılmış, Sparta'nın desteğini kaybeden Atina İÖ. 478 yılında yeni bir birlik kurmaya karar vermiştir (Rhodes, 2007, s. 34). Atina önderliğinde kurulan Attik-Delos Deniz Birliği'nin en temel görevi Perslerin, Ege adaları ve Batı Anadolu'dan çıkarılmasıdır (Cox, 1903, s. 5).

Harita 2: Atina'nın yükselişini gösteren harita.⁴

⁴ <https://www.worldhistory.org/image/4571/delian-league/> (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Atina liderliğinde kurulan ve üye devletlerin kendi rızasıyla dâhil olduğu Attik-Delos Deniz Birliği'nin merkezi Delos adasıdır. Adada üye olan kentlerin vermekle yükümlü olduğu vergilerden elde edilen bir birlik hazinesi oluşturulmuştur (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, I: XCVI). Atina ile ittifak yapan ve birliğe katılan üye kentler bağımsızlıklarını ve otonomilerini korumakta, yalnızca Perslerin saldırı ihtimallerine karşılık Atina'ya, mücadele için gereken yerlerde gerekli deniz ve kara kuvvetleri bulundurma gibi kimi öncelikler tanımaktaydı (Mansel, 2014, s. 311-312).

Thukydides'in anlattığına göre; birliğe katılan devletler ilk zamanlar eşit konumdaydılar. Ancak Atina kısa sürede hem yönetim şekli hem de savaşlarda gösterdiği başarılarla üstünlüğünü hissettirmeye başlamıştı (Rawlings, 2008, s. 54). Üstelik zamanla birlik ve birliğin kaynakları dönemin en etkili liderlerinden biri olan Perikles tarafından, Perslerin büyük tahribat yarattığı Atina kentinin imarında kullanılmıştır (Tracy, 2009, s. 40). Ayrıca bu kaynaklardan Atina'nın iç ve dış politikalarını ilerletmeye ve güçlendirmeye yönelik olarak da yararlanılmıştır. Birliğin sağladığı faydaları kendi menfaatleri için kullanan Atina, birlik hazinesine de el koymuş ve gerek mali gerekse politik anlamda bir üstünlük kurmayı başarmıştır (Meiggs, 1972, s. 1-3). Atina'nın Deniz Birliği içindeki konumunu güçlendirmeye çalışan ve böylece diğer şehir-devletleri üzerinde tam bir hegemonya kurmak isteyen Perikles'in en büyük amacı Atina'yı bir deniz imparatorluğu haline getirmektir (Yılmazcan, 2022, s. 141). Böylece başlangıçta, üyelerin ortak çıkarlarına yönelik Pers tehdidini püskürtmek için Atina hegemonyası altında özgür devletlerin uzlaşmaya dayalı bir ittifakı olarak kurulan Attik-Delos Deniz Birliği, zamanla müttefiklerin bağımlı hale geldiği bir Atina İmparatorluğu haline gelmiştir. Dolayısıyla birlik zamanla kuruluş amacından uzaklaşmış ve Atina'nın hegemonyasının hâkim olduğu bir birlikteliğe dönüşmüştür (Callander, 1961, s. 14). Bu dönüşümde özellikle Perslere karşı kazanılan zafere yaptığı katkılarla muazzam bir prestij kazanan Atina'nın (Obrien, 2007, s. 41) savaşlarda gösterdiği başarılar, ekonomik ve askeri anlamda diğer kentlerden üstün oluşu etkili olmuştur (Low, 2008, s. 113). Atina'nın bu tutumu ve gücü, birliğe dâhil olan üye kentlerle ilişkilerinin bozulmasına ve Sparta gibi güçlü rakip kentin tepkisine neden olmuştur (Rhodes, 1985, s. 5-6). Neticede Atina'nın bu denli yükselişinden rahatsız olan kentler isyan etmiş ve birlik dağılmıştır. Atina hegemonyasını reddeden Sparta ile ilişkiler bozulmuş ve ikili arasında Peloponnesos denilen savaşlar başlamıştır (Kagan, 1969, s. 16-18).

1.2. Peloponnesos Savaşları

Atina ve Sparta arasındaki güç rekabetinden doğan Peloponnesos Savaşları İÖ. 431-404 yılları arasında gerçekleşmiştir. Atina ve Sparta önderliğinde yapılan savaş aslında iki büyük koalisyon arasında (Peloponnesos kentleri ve Atina İmparatorluğu) meydana gelmiştir. Thukydides'in Yunanlılar ve hatta Yunanlı olmayanlar tarafından şimdiye kadar yapılmış en büyük savaş olarak gördüğü bu savaş, "Peloponnesoslular ve Atinalılar arasındaki savaş" veya "Atinalılar ve Peloponnesoslular arasındaki savaş" olarak adlandırılmıştır (Ehrenberg, 1973, s. 207). Thukydides'in detaylı bir şekilde bilgi verdiği Peloponnesos Savaşları, Yunan dünyasında hegemon olma mücadelesinden doğan ilk büyük savaş olması bakımından önemli bir yere sahiptir (Worth, 2015, s. 21-22). Thukydides, Peloponnesos Savaşları adlı

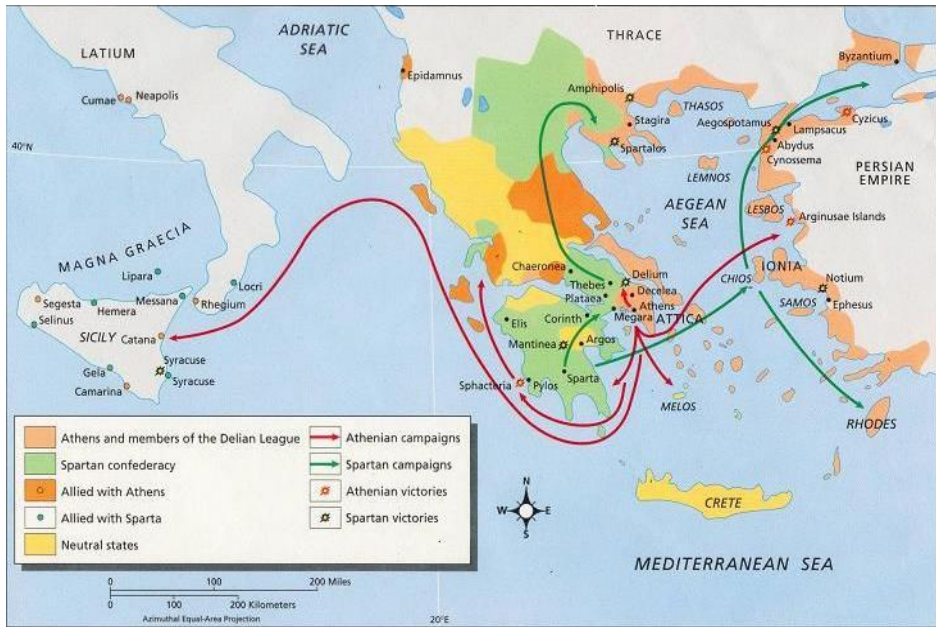
eserinde, esas olarak siyasi ve askeri liderliğin doğasıyla ilgilenmiştir. Ayrıca Atina hegemonyasının değişen temelini ve adalete karşı kişisel çıkarı dengelemeye yönelik azalan endişenin Atina'nın otoritesini nasıl aşındırdığını, imparatorluğun hayatta kalmasını giderek daha sorunlu hale getirdiğini ana hatlarıyla belirtmektedir (Lebow ve Kelly, 2001, s. 593).

Peloponnessos Savaşlarının patlak vermesinin temelinde Atina'nın gerek ekonomik gerekse politik anlamda Sparta aleyhine sürekli olarak güçlenmesi bulunmaktadır (Aristoteles, Atinalıların Devleti, Dize: 23). Tekrar etmek gerekirse, Atina ve Sparta arasındaki rekabet, Pers Savaşları'ndan sonraki yıllarda, Attik-Delos Deniz Birliği'nin başarı, zenginlik ve güç açısından büyümesi ve kademeli olarak Atina İmparatorluğu'na dönüşmesiyle gelişmiştir (Kagan, 1995, s. 27). Düşmanlığın nedenleri arasında, şehir-devletlerinin özgürlükleriyle ve uzun süredir yerleşmiş olan Sparta politikasıyla bağdaşmadığı düşünülen Atina'nın liderlik iddiası bulunmaktaydı. Ayrıca Atina müttefikleri ve diğer Yunanlıları köleleştirmekle suçlanmaktaydı (Kagan, 1970, s. 208-209).

Atina hegemonyasına karşı yapılan ve tam yirmi yedi yıl süren Peloponnessos Savaşlarında Sparta'nın savaşı yürütürken ilke edindiği sloganı, Atina İmparatorluğu'nun yıkılması ve yönettiği devletlerin kurtuluşu anlamına gelen "Yunanlılar için özgürlük" idi (Kagan, 2022, s. 57). Bir savaşlar dizisi olan Peloponnessos Savaşları, Arkhidamos (İÖ. 431-421), Sicilya (İÖ. 415-413), İonia (İÖ. 410-407), Arginussai ve Aigospotamoi (İÖ. 406-404) adı verilen dört aşamada gerçekleşmiştir (Fine, 1983, s. 442-443). Peloponnessos savaşlarının ilk yılları Arkhidamos Savaşı olarak bilinmektedir. Savaşın bu ilk aşaması adını Attika'yı yağmalamaya öncülük eden Sparta kralı Arkhidamos'tan almıştır (Kagan, 1990, s. 17). Thukydides'in anlattığına göre Arkhidamos savaşı Sparta kralı Arkhidamos'un Attika'yı yağmalamasıyla başlamıştır (İÖ. 431). Fakat Sparta ve ittifakına karşı ılımlı ve caydırıcı bir politika izleyen Perikles'in şehri önceden boşaltmak gibi stratejik planları bu yağma hareketlerinde Atina'nın ayakta kalmasını sağlamıştır. Savaş esnasında Atina'yı asıl zor durumda bırakan ise Mısır'dan geldiği düşünülen veba salgını olmuştur. Salgın Atina'da Perikles'de dâhil olmak üzere çok sayıda kişinin ölmesine neden olmuştur. Perikles'in ölmesiyle ülkede iç karışıklıklar ve politik krizler başlamıştır (Thukydides, Peloponnessos Savaşları, II: XIX-XCIV).

On yıl süren Arkhidamos Savaşı boyunca Atina bütün bu zorlu koşullar içinde mücadeleye devam etmiş, Sparta ise her fırsatta Attika'ya yağma seferleri düzenlemiştir. Buna karşılık Atina Naupaktos ve Rhion dolaylarında zaferler kazanmış, Pylos kuşatılarak ele geçirilmiş, Korinthos yağmalanmış ve Kythera adası işgal edilmiştir (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, II: LXXI. IV: XIV-XIV. IV: XXXIV-XXXIX). Atina'nın başarılı seferleri üzerine Sparta geri çekilmiş, bu durumu fırsat bilen Atina, Peloponnessos bölgesine ilerleyerek Nisaia kentini başarılı bir şekilde kuşatmıştır. Fakat bu esnada Makedonya'nın yardımını almayı başaran Sparta, Atina için stratejik bakımdan oldukça önemli bir kent olan Amphipolis'i ele geçirilmiş ve ardından Khalkidikia'da başarılar kazanmıştır (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, II: XIX-XCIV). Atina'nın Amphipolis'i kurtarma çabaları ise sonuçsuz kalmış, üstelik bu mücadele esnasında Sparta başarılı önderi Brasidas'ı, Atina ise komutanı

Kleon'u kaybetmiştir. Tüm bu zorlu savaşlardan yıpranmış bir şekilde büyük kayıplarla çıkan Atina ve Sparta eski gücünü kaybetmiş ve ikili arasında Nikias Anlaşması imzalanmıştır (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, IV: CX-XVI. V:1-X). İÖ. 421 yıllarında imzalanan Nikias Anlaşmasında alınan kararlara göre her iki tarafta işgal ettikleri kentleri karşılıklı olarak iade etmeyi kabul etmiştir. Nikias Barış Antlaşmasıyla Arkhidamos Savaşı sona ermiştir. Fakat iki şehir-devleti arasındaki bu barış, Atina'nın izlediği arabozucu ve saldırgan politika nedeniyle kısa süreli olmuştur. Bu esnada Atina'da Sparta karşıtı bir lider olarak beliren Alkibiades'in önderliğinde Melos adası yağmalanmıştır. Sparta kolonisi olan Melos, Atina ittifakının dışında kalan tek Ege adasıydı. Üstelik İÖ. 426'da tarafsız olduğunu ilan etmiş ancak Atina'nın adayı yağmalaması ve burada yaptıkları katliamdan sonra Peloponnesos Savaşları kaldığı yerden devam etmiştir (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, VI: VI-XLIII).

Harita 3: Peloponnesos Savaşlarını gösteren harita.⁵

İÖ. 415 yıllarına gelindiğinde Atina, Sicilya üzerine planlanan savaş hazırlıklarını tamamlamış ve Alkibiades ile Nikias'ın komutasındaki büyük bir kuvvet ile haziran ayı başlarında Sicilya üzerine harekete geçmiştir (Kagan, 1981, s. 157). Thukydides'in anlattığına göre bu savaşın asıl nedeni Atina'nın büyük ve verimli bir ada olan Sicilya'yı tamamen ele geçirme isteğidir. Savaşı başlatma bahanesi ise adada yaşayan müttefiklerine yardım etme gerekçesidir. İÖ. 416'da ada sakinlerinden Egestalılar ve Selionteliler arasında yaşanan bir sınır anlaşmazlığı üzerine Egesta, Atina'dan yardım istemiş, Egesta'nın bu hareketi üzerine Selionteliler de Syrakusai kentinin desteğini almayı başarmıştır. Egesta'nın yardım talebini kabul eden Atina büyük bir ordu ile Sicilya üzerine yürümüştür (Thukydides, Peloponnesos

⁵ <https://www.quora.com/Who-won-the-Peloponnesian-War/> (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Savaşları, V: XVII-XVII-LXXXIV). Fakat bu sefer ağır bir hezimetle sonuçlanmış ve Alkibiades Syrakusai'da olduğu esnada Eleusis misterlerine saygısızlıkla suçlanmıştır. Hassas bir zamanda bu şekilde suçlanan Alkibiades teslim olmamak için kaçmış ve Sparta'ya sığınarak Sicilya seferinin bütün planlarını ifşa etmiştir. Bu esnada Nikias ise ilkin Egesta'da daha sonra da Syrakusai'da önemli ölçüde başarılar kazanmıştır. Ancak Alkibiades'in ihanetiyle savaşa dâhil olan Sparta ve Korinthos'un Sicilya'ya yardım etmesi üzerine zor durumda kalan Atinalılar İÖ. 413 yılında büyük bir yenilgiye uğramıştır (Mansel, 2014, s. 343-344). Atina'nın bu büyük yenilgisi, artık şehirlerini kurtardıklarından emin olan Syrakusailılar'a, Atina kuvvetlerini tamamen yok etmeyi düşündürmüştür. Syrakusai, Atinalıların Sicilya'da tamamen yenilgiye uğratılmasının Yunanistan'ın geri kalanındaki savaşı sona erdireceğine, Atina İmparatorluğu'nu devireceğine ve Yunanlılara özgürlük getireceğine inanmaktaydı. Ayrıca Sparta ve Korinthos ile birlikte bu başarılarından dolayı şeref ve ün kazanacaklarını, hegemonya gücü statüsüne ulaşacaklarını ummaktaydılar (Kagan, 1981, s. 329). Bu düşüncelerle hareket eden düşman kuvvetler, Atina ordusu ve donanmasını yok edene değin savaşmış, Sicilya ve müttefikleri büyük bir zafer kazanmıştır. Thukydides'in anlattığına göre korkunç bir yıkımla sona eren Sicilya Savaşı, Atina'nın tarihi boyunca görmüş olduğu en büyük yenilgisidir. Thukydides'e göre savaşın en acı tarafı ise Atina ve müttefiklerinin çoğunun esir alınması ve çok ağır koşullarda muamele görmelerinden sonra köle olarak satılmaları olmuştur (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, VII: LXXXVII).

Sicilya Savaşının yenilgiyle sonuçlanması bağımsızlığına düşkün olan Yunan kentlerinde büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Çünkü Atina'nın olası bir galibiyeti bütün şehir-devletleri üzerinde kuracağı hâkimiyetin açık bir göstergesiydi. Ancak böyle bir tehdidin ortadan kalkması ve üstelik Atina'nın eski gücünü ve ihtişamını kaybetmesi diğer şehir-devletlerinin harekete geçmesine neden olmuştur. Öyle ki Atina'nın müttefikleri dahi isyan etmiştir (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, VIII: II). Atina'nın bu zor durumunu fırsat bilen Sparta, Atina'ya karşı kesin bir zafer kazanmak ve tüm kentleri hegemonyası altına almak için hemen harekete geçmiştir. Atina'nın da savaş hazırlıklarına başladığı bu süreçte, Syrakusai'nin kendisine destek vereceğinden emin olan ve müttefik arayışına giren Sparta, Perslerle işbirliği yapmıştır (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, VIII: II-VI). Sparta'yı destekleyen Persler, Anadolu'daki Yunan şehirlerinden kolayca vergi alabilmek için Atina ile olan ittifaklarını tamamen kesmek istemekteydi. Nitekim Alkibiades'in de desteği ile Perslerle işbirliği yapan Sparta, Alkibiades komutasındaki bir donanmayı İonia'ya göndermiş ve Alkibiades Sakız, Midilli ve Miletos gibi Atina müttefikleri olan birçok kenti yanına çekmeyi başarmıştır (Thukydides, Peloponnesos Savaşları, VIII: VI-XVI).

Perslerin İonia'ya girmesi ve Sparta'nın bu işgali resmen tanınması Attik-Delos Deniz Birliği'nin dağılmasına yol açmıştır. Neticede Atina; Persler, Spartalılar ve eski müttefikleri olmak üzere birçok cephede savaşmak zorunda kalmıştı. Bu esnada Atina'da uygun bir politik ortam bulan Alkibiades tekrar Atina tarafına geçmiş ve Atina donanması, Hellaspontos'daki (Çanakale Boğazı) Kynossema'da daha sonra Abydos'ta iki parlak zafer kazanmıştır. Ayrıca İÖ. 410 yılında Kyzikos açıklarında Peloponnesos donanmasını büyük bir yenilgiye uğratan Alkibiades, bir yıl sonra Byzantion ve Khalkedon'u ele geçirerek

Boğazların kontrolünün tekrar Atina'ya geçmesini sağlamıştır. Fakat doğuda durum Atina aleyhinde gelişmeye devam etmekteydi ve Persler kesin bir zafer için Sparta ile anlaşmıştı. II. Darius oğlu Kyros'u Pers donanmasına komuta etmesi için Anadolu'ya göndermişti. Bu esnada Sparta ordusu ise yetenekli bir komutan olan Lysandros tarafından idare edilmekteydi. Pers-Sparta işbirliği üzerine İÖ. 407 sonbaharında harekete geçen Alkibiades, 100 gemilik bir donanma ile Anadolu kıyılarına gelmiş fakat Notion'da (Ahmetbeyli) demirlenmiş olan Atina donanması, Lysandros tarafından bozguna uğratılmıştır. Bu yenilgi üzerine azledilen Alkibiades İÖ. 404'te Spartalıların entrikaları sonucu Persler tarafından öldürülmüştür (Mansel, 2014, s. 348-349). Tüm bu gelişmeler Peloponnessos Savaşlarının son bölümünün ilk aşamalarında belirleyici bir dönüm noktası olmuştur (Sage, 1996, s. 101).

Peloponnessos Savaşlarının son aşaması olarak bilinen Arginussai ve Aigospotamoi savaşları hakkında detaylı bilgi veren Xenophon'un anlattığına göre, İÖ. 406 dolaylarında Sparta ordusunun başına Kallikratidas getirilmiştir. Perslerle iş birliğine devam eden Sparta, Atina kontrolündeki Methymna'yı ele geçirmiş ve ardından Konon komutasındaki Atina filosunu, Lesbos (Midilli) adasında kuşatmıştı. Sparta'nın bu saldırısı karşısında harekete geçen Atina Arginussai Adaları (Çandarlı yarımadasının güneybatısında) civarında 120 gemiden ibaret Peloponnessos donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmıştır (İÖ. 406). Mağlup olan Peloponnessoslular ise Khios ile Phokaia'ya (Foça) sığınmıştır (Ksenophon, Yunan Tarihi, I: V-VI).

Arginussai'daki yenilginin ardından Sparta'da Lysandros yeniden göreve getirilmiştir. Perslerin mali yardımlarıyla donanmasını yeniden inşa ettiren Sparta, Lampsakos'u (Lapseki) ele geçirerek Atina'nın Hellasontos üzerindeki hakimiyetine meydan okumuştur (Powell, 2001, s. 199). Bunun üzerine harekete geçen Atina donanması, boğazın karşısındaki Aigospotamoi'de (Cumalidere) limanın olmadığı bir yerde konumlanmıştır. Fakat burada yapılan savaşta Atina donanması mağlup olmuştur (İÖ. 405). Lapseki ve Aigospotamoi'de kazandığı zaferlerden sonra Byzantion ve Khalkedon'a geçen Lysandros, bu iki kent ile anlaşarak buradaki Atina garnizonlarının uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Ardından Lesbos'a geçerek Midilli dâhil adanın bütün kentlerini egemenliği altına almıştır (Ksenophon, Yunan Tarihi, II:I-II). Bu olaylardan sonra Lysandros, Sparta'ya dönmüş ve bütün Peloponnessos kentlerinin desteğini alarak Atina yakınlarında ordugâh kurmuştur. Ayrıca Aigina ve Melos gibi Atina gücü altında ezilen kentlere özgürlüklerini kazandırmış ve ardından Salamis'i yağmalayarak Pire'yi kuşatmıştır. Ksenophon'un anlattığına göre, karadan ve denizden kuşatıldıklarını gören Atinalılar ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Üstelik artık Sisam dışında bir müttefiki de kalmamıştı. Öyle ki ellerinde gemi ve buğdayları dahi yoktu. Nitekim Sparta'nın, Boğazlara ve buradan yapılan hububat sevkiyatına tamamiyle hâkim olması ise Atina'yı açlığa mahkûm etmişti (Ksenophon, Yunan Tarihi, II:II). Nihayetinde bu ağır koşullara daha fazla dayanamayan Atina, Sparta'ya elçiler göndermiş, uzun surlarının yıkılmaması ve Pire'nin elden çıkmaması koşuluyla teslim olacaklarını bildirmişlerdir. Fakat Sparta, Atina'nın bu taleplerini kabul etmemiş ve barış yapmak için oldukça ağır koşullar ileri sürmüştür. Nihayetinde açlık başta olmak üzere zorlu koşullara daha fazla direnemeyen Atina bu ağır koşulları kabul etmek zorunda kalmıştır. İkili arasında yapılan anlaşmaya göre;

Atina Pire'yi çeviren ve onu Atina'ya bağlayan surları yıkacak, on iki gemi dışında bütün gemilerini teslim edecek, sürgünler kentlerine dönecek ve Atina donanması Sparta'nın emirleriyle hareket edecektir (Ksenophon, Yunan Tarihi, II: II). Bu antlaşmadan sonra Atina, siyasal hegemonyasını kesin bir şekilde kaybetmiş ve Yunanistan'ın yeni hâkimi Sparta olmuştur (Kagan, 2022, s. 485).

1.2. 1. Savaş Sonrası ve Yunanistan'da Güç Dengelerinin Değişmesi

Atina'nın mağlubiyetiyle sonuçlanan Peloponnesos Savaşlarının sonuçları ağır olmuş ve etkisi uzun bir süre devam etmiştir. Perikles yönetimi altında uluslararası alanda emperyalist bir politika izleyerek en parlak günlerini yaşayan ve bu üstünlüğünü devam ettiren Atina, Peloponnesos Savaşları sonucunda eski ihtişamını kaybetmiştir (Yılmazcan, 2021, s. 227). Ayrıca ülkenin birçok yerinde ağır ekonomik koşullar yaşanmış, Atina'nın büyük zenginlik kaynağı ve bununla birlikte Klasik dönemde öne çıkan olağanüstü imar faaliyetleri sona ermiştir. Savaş sonrası büyük hasar gören tarım alanlarındaki tahribatın onarılması ise uzun yıllar almıştır. Önemli ticaret kentlerinden olan Korinthos, Megara ve Sikyon'un neredeyse otuz yıl boyunca Ege adaları ile ticareti ilişkileri durmuş, batıyla olan ticaretleri ise ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Yunanistan'ın pek çok yerinde, özellikle Peloponnesos'ta, yoksulluk o kadar şiddetli olmuştur ki, birçok erkek geçimlerini sağlamak için yabancı ordularda paralı asker olmak zorunda kalmıştır. Nüfusun genelinde de büyük bir düşüş yaşanmıştır. Savaşın bitiminden on yıl sonra Atina'daki yetişkin erkek yurttaş sayısı, çatışmanın başlangıcındaki sayının yaklaşık yarısı kadardır. Nüfuslarının yaklaşık üçte birinin ölümüne neden olan vebadan en çok etkilenen Atina ise diğer kentlere nispeten daha fazla insan kaybetmiş, ancak savaşın toprak tahribatı ve ticarete olan zararı diğer devletlere de yoksulluk, yetersiz beslenme ve hastalık getirmiştir (Kagan, 2022, s. 488-489).

Harita 4: Peloponnesos Savaşları sonunda değişen güç dengelerini ve hegemonya mücadelelerini gösteren harita.⁶

⁶ <https://brewminate.com/wp-content/uploads/2017/01/Thebes02.png/> (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Peloponnesos Savaşları görünüşte kesin bir şekilde sonuçlanmış fakat buna rağmen, Pers Savaşının sona ermesinden sonra gelişen huzursuz dengenin yerini alacak istikrarlı bir güç dengesi kurulamamıştır. Dolayısıyla barışçıl bir ortam ve yeni bir düzen de yaratılamamıştır. Çünkü Spartalılar, kazandıkları imparatorluğu sürdürmek veya Peloponnesos dışındaki olayları uzun süre kontrol etmek için gereken insani, maddi ve siyasi kaynaklardan yoksundu. Bunu yapma girişimleri ise kendi devletlerine ve Yunanistan'ın geri kalanına yalnızca bölünme ve zayıflık getirdi. Peloponnesos Savaşları sonrasında Yunanistan'da aslında değişen tek şey güç dengeleriydi. Savaşın yıkıcı etkileri ise Yunanistan'ın bütün şehir-devletlerinin bağımsızlığını kaybetmesine neden oldu. Sparta'nın zaferi Atina'nın eski müttefiklerine hiçbir özgürlük getirmede, çünkü Lysandros Küçük Asya'daki birçok Yunan şehri kendine tâbi kılarken Persler de kimi kentleri yeniden ele geçirmişti. Peloponnesos Savaşları sonucunda demokrasi ile yönetilen kentlerin çoğunda rejim değişikliği yaşanmıştır. Spartalılar, "kurtarılmış şehirlere" dar oligarşiler, Spartalı garnizonlar ve valiler yerleştirerek ve onları yeniden vergiye bağlayarak Atina deniz imparatorluğunu kendi imparatorluklarıyla değiştirmişlerdi. Yunanistan'ın yeni hâkimi olarak oldukça katı bir tutum sergileyen Spartalılar, Atina'da "Otuz Tiran" denilen oligarşik bir yönetim kurmuştur. Yeni rejim, önce demokrasinin tanınmış liderlerine, sonra çıkar uğruna zenginlere ve son olarak da ılımlılara, hatta kendi içlerinden olanlara karşı, geniş çapta mal müsaderesinden ve adli cinayetten oluşan bir terör saltanatı başlatmış, olası tehlikelere karşı ülkeye garnizonlar yerleştirmiştir. Ancak Sparta'nın bu katı rejimi sekiz ay kadar sürmüş ve Atina demokrasisi İÖ. 401'de güçlkle yeniden kurulmuştur (Kagan, 2022, s. 485-488). Demokrasisini yeniden kurmayı başaran ve eski gücüne kavuşmak isteyen Atina çeşitli ittifaklar arayışına girmiş, uzun arayışlardan sonra Boiotia'nın desteğini kazanmıştır. Bunun üzerine Sparta, Boiotia üzerine sefere çıkmış ve yapılan mücadelede Lysandros'un ölmesi üzerine Thebai büyük bir zafer kazanmıştır. Thebai'in bu zaferi ile Yunanistan kısa süreliğine de olsa Thebai hegemonyası (İÖ. 371-362) altına girmiştir (Kagan, 2022, s. 486-487).

Atina ve Sparta arasındaki hegemon olma mücadelesinden doğan Peloponnesos Savaşları Yunan tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuştur (Black, 2016, s. 128). Savaşların getirdiği sosyo-politik ve mali sorunlar, oldukça ağır olmuş, kara ve deniz ticareti sekteye uğramıştı. Bütün bu sorunların üzerine şehir-devletleri birbirleriyle olan mücadelelere devam etmiş ve Yunanistan tam bir kargaşa ortamına dönüşmüştür (Mansel, 2014, s. 352). Bu ortamda Atina-Sparta ve Thebai'in tahakküme yönelik beyhude girişimleri ise Yunan şehir-devletlerine yalnızca bölünme ve zayıflık getirmiştir. Nitekim uzun yıllar süren savaşlardan yıpranmış bir şekilde çıkan Yunan şehir-devletleri İÖ. 338 yıllarına gelindiğinde bağımsızlığını kaybetmiş ve yabancı bir gücün (Makedonya) hâkimiyeti altına girmiştir (Glottz, 1929, s. 382).

Sonuç

Bilindiği üzere Antik Yunan siyasal yaşamı polis denilen ve birbirinden bağımsız bir halde varlığını sürdüren şehir-devletleri tarafından şekillenmektedir. Herhangi bir güç ya da merkezi bir devlet çatısı altında bir araya gelmeyen Yunan şehir-devletleri ancak herhangi bir tehdit olması durumunda bir araya gelmekteydiler. Çoğunlukla güçlü bir devletin özellikle askeri komutayı ele alması üzerine oluşturularak kurulan bu ittifaklar yalnızca ortak düşmana karşı bir çeşit savunma stratejisiydi. Dolayısıyla olası bir tehdit durumunda kurulan ittifaklarda her devlet kendi otonomisini korumaktaydı. Öyle ki Klasik hegemonyanın karakteristiği de bunu gerektirmekteydi. Antik Yunan dünyasında bu tür birlikteliğin ilk örneği Pers-Yunan savaşlarında görülmektedir. Büyük bir imparatorluk kurmayı başarmış güçlü bir devlet olan Perslerin, Yunanistan'ı istilası iÖ. V. yüzyıla rastlamaktadır. Diğer polislerin aksine Pers istilasına boyun eğmeyen en önemli şehir-devletlerinden biri olan Atina, bu büyük istilaya karşı başarılı bir duruş gösterse de tek başına karşı koyamayacağı farkındaydı. Bu nedenle bütün Yunan şehir-devletlerinin bir arada olması gerekmektedir. Kimi zaman Atina, kimi zaman da Sparta'nın önderliğinde çeşitli adlar altında (Helen Birliği/Attik-Delos Deniz Birliği) fakat aynı amaca hizmet eden birliktelikler kurulmuştu. Başlangıçta Pers istilasına karşı kurulan bu birliktelikler zamanla Yunanistan'da hegemonik bloklara neden olmuştur. Özellikle Attik-Delos Deniz Birliği ile başlayan Atina'nın hegemon olma isteği Yunanistan'ın bağımsızlığını kaybetmesine giden süreçte belirleyici bir rol oynamıştır.

Atina önderliğinde kurulan Attik-Delos Deniz Birliği'nin en mühim amacı Perslere karşı kesin bir zafer kazanmaktı. Bu amacını büyük ölçüde gerçekleştiren ve gerek askeri bakımdan gerekse ekonomik bakımdan diğer üye kentlerden üstün olan Atina kısa sürede güçlenmiş ve dolayısıyla müttefikleri üzerinde otorite kurmayı başarmıştır. Atina'nın bu tutumu ve diğer şehir-devletleri arasında nihai rızanın bulunmaması onun üstünlük dönemini sona erdirmiştir. Atina, şiddete başvurarak Atina imparatorluğunun başarılı döneminde inşa edilmiş olan güveni ve Yunan sistemini bir arada tutan tüm fikri yıkmıştır. Atina'nın emperyalist politikalarıyla kuruluş amacından uzaklaşan Birlik ise zamanla Atina'nın hâkim olduğu bir imparatorluğa dönüşmüştür. Atina'nın güçlenmesi ve izlediği politika Yunan şehir-devletlerini kaçınılmaz olan yeni bir iç savaşa sürüklemiştir. Atina ve Sparta arasında meydana gelen ve tam yirmi yedi yıl süren bu savaşlar dizisi Peloponnessos Savaşlarıdır.

Peloponnessos Savaşları Yunan dünyasında hegemon olma mücadelesinden doğan ilk büyük savaş olması bakımından önemli bir yere sahiptir. Atina'nın mağlubiyetiyle sonuçlanan Peloponnessos Savaşları Yunan şehir-devletleri üzerinde ağır tahribatlara neden olmuştur. Savaştan galip çıkan Sparta'nın zaferi ise şehir-devletlerine özgürlükten ziyade baskıcı bir yönetimden başka bir şey getirmemiştir. Üstelik sükûnetin sağlanmadığı yeni savaş ortamlarına zemin hazırlamıştır. Sparta, Peloponnessos Savaşlarından sadece birkaç yıl önce Yunanistan'ın gözden düşmüş lideri, sonra Deniz Birliği'nin düşmanı ve sonunda Yunanlıların kurtarıcısı olarak belirmişti. Üstelik savaş boyunca kullanmış olduğu Yunanlılar için özgürlük sloganı ise savaş sonunda yerini baskıcı bir hegemonyaya bırakmıştı.

Sparta'nın zaferi Yunanistan'a barış getirmemiştir. Aksine hegemonyası altında kendi siyasal sisteminin dayatıldığı yeni bir baskıcı düzen getirdi. Bu baskıcı düzene karşı koymaya çalışan Atina ile Thebai gibi kentlerin mücadeleleri yeni bir hegemonya savaşına neden olmuş ve nitekim Yunanistan yabancı güçlerin istilasına hazır bir ülke haline gelmiştir. Netice de Atina ve Sparta özelinde yıllarca süren hegemon olma savaşı Yunan şehir-devletlerinin Makedonya hâkimiyetine girmesine neden olmuştur.

Kaynakça | References

Aristoteles. (2021). *Atinaluların devleti*. (X. Baskı). (A. Çokana, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

Black, A. (2016). *A world history of ancient political thought* (Second Edition). Oxford University Press.

Browne, E. G. (1956). *A literary history of persia: from the earliest times until the fall of the Sassanid Empire* (Third Edition). Vol: I, Cambridge University Press.

Callander, T. (1961). *The athenian empire and the British* (First Edition). Weidenfeld and Nicolson Published.

Cox, G. W.& Charles S. (1908). *The greeks and the persians* (Second Edition). Charles Scribner's Sons Publishing.

Cox, G. W. (1903). *The athenian empire* (Tenth Edition). Logmans, Green, and co. Published.

Ehrenberg, V. (1973). *From Solon to Socrates greek history and civilization during the 6th and 5th centuries B.C* (Second Edition). Routledge Published.

Fields, N. (2007). *Thermopylae 480 BC last stand of the 300*. Osprey Publishing.

Fine J. V. A. (1983). *The ancient greeks: A critical history* (Third Edition). Belknap Press of Harvard University Press.

Fontana, B. (2008). *Hegemony and power in Gramsci*. Howson, R.&Kylie, S. (Eds.). Hegemony studies in consensus and coercion (First Edition). Routledge Published.

Garthwaite, G. R. (2021). *İran tarihi: Pers imparatorluğu'ndan günümüze*. (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Kitabevi.

Glötz, G. (1929). *The greek city and its institutions* (First Edition). (N. Mallinson, Translated). Kegan Paul, Trench, Trubner&Co Ltd Published.

Günaltay, M. Ş. (1948). *İran tarihi: en eski çağlardan İskender'in Asya seferine kadar* (1. Baskı) Cilt:1. TTK Basımevi.

Haubold, J. (2012). *The achaemenid empire and the sea*. Mediterranean Historical Review, (27)1, 4-23.

Herodotos. (2017). *Tarih* (XIII. Basım). (M. Ökmen, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

Holmes, R. (1988). *The world atlas of warfare: military innovations that changed the course of history* (First Edition). Viking Studio Books.

Homeros. (2019). *İlyada* (XI. Basım). (A. Erhat-A. Kadir Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

James, B. (2005). *The ancient persians* (Third Edition). Lucent Books.

- Jonathan, J. (2022). *Hegemony: a realist analysis* (Fourth Edition). Routledge Published.
- Kagan, D. (1970). *Botsford and robinson's hellenic history* (Fifth Edition). Macmillian Company Published.
- Kagan, D. (1995). *On the origins of war and the preservation of peace* (First Edition). Doubleday Puhlshed.
- Kagan, D. (1990). *The archidamian war* (Third Edition). Cornell University Press.
- Kagan, D. (1969). *The outbreak of the Peloponnesian war* (First Edition). Cornell University Press.
- Kagan, D. (1981). *The peace- of nicias and the sicilian expedition* (First Edition). Cornell University Press.
- Kagan, D. (2003). *The Peloponnesian war* (Second Edition). Viking Press.
- Ksenophon, (1999). *Yunan tarihi* (1. Basım). (S. Sinanoğlu, Çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy towards a radical democratic politics* (Second Edition). Verso Published.
- Lebow, R. N. & Robert, K. (2001). Thucydides and hegemony: athens and the united states, *Review of International Studies*, British International Studies Association, 27, 593-609.
- Liddell, H. G. & Robert, S. (1882). *An intermediate greek english lexicon* (Seventh Edition). American Books Company Publishers.
- Low, P. (2008). *The athenian empire* (Third Edition). Edinburgh University Press.
- Mansel, A. M. (2014). *Ege ve yunan tarihi* (10. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Markantonatos, A. (2013). The silence of Thucydides: the battle of marathon and athenian pride. *Bulletin of the Institute of Classical Studies Supplement*, 69, 69-77.
- Meiggs, R. (1972). *The athenian empire* (First Edition). Oxford University Press.
- Memiş, E. (2018). *Eski İnan tarihi (Medler, Persler, Partlar)* (Birinci Baskı). Ekin Yayınevi.
- O'Brien, P. K. (2007). *Atlas of world history* (Second Edition). Philips an imprint of Octopus Publishing.
- Oliphant, M. (1998). *The Atlas of the ancient world: charting the great civilizations of the past* (Third Edition), Barnes and Noble Publisher.
- Plutarch's. (1927). *Moralia* (First Edition). (H. N. Fowler Trans.). Vol: 8. Harvard University Press.
- Potts, S. (2012). *Marathon, battle of (490 BCE), the encyclopedia of war* (Second Edition). Blackwell Publishing.

Powell, A. (2001). *Athens and Sparta constructing Greek political and social history from 478 BC* (Second Edition). Routledge Published.

Rawlings, H. R. (2008). *Thucydides on the purpose of the delian league* (First Edition). (P. Low, Ed.). The Athenian Empire, Edinburgh University Press.

Rhodes, P. J. (2007). *The impact of the persian wars on classical greece. cultural responses to the persian wars antiquity to the third millennium* (First Edition). E. Brigdes & E. Hall, (Eds). Oxford University Press.

Rhodes, P. J. (1985). *The athenian empire* (First Edition). Clarendon Press.

Roebuck, C. (1959). *Ionian trade and colonization* (First Edition). Archaeological Institute of America Published.

Sage, M. M. (1996). *Warfare in ancient greece* (First Edition). Routledge Published.

Souza, P. D. (2003). *The Greek and persian wars 499-386 BC* (First Edition). Osprey Publishing.

Thukydides. (2017). *Peloponnessos savaşları* (2. Baskı). (F. Akderin, Çev). Belge Yayınları.

Tracy, S. V. (2009). *Pericles: A Sourcebook and Reader* (First Edition). University of California Press.

Wiesehöfer, J. (2001). *Ancient persia: from 550 BC to 650 AD* (Fourth Edition). I.B.Tauris Publishers.

Wilkinson, D. (2008). Hegemonia: hegemony, classical and modern, *Journal of World-Systems Research*, (XIV)2, 120-141.

Worth, O. (2015). *Rethinking hegemony* (First Edition). Palgrave Published.

Yılmazcan, D. (2021). *Antik yunan polislerinin tarihsel oluşum süreci ve yapısal karakteri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çankırı Karatekin Üniversitesi.

Yılmazcan, D. (2022). *Eski yunan tarihi ve uygarlığı* (1. Baskı). Karahan Kitabevi.

Haritalar için ilgili web siteleri

Harita 1: <https://www.worldhistory.org/image/128/map-of-persia-and-the-march-of-the-ten-t> / (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Harita 2: <https://www.worldhistory.org/image/4571/delian-league/> / (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Harita 3: <https://www.quora.com/Who-won-the-Peloponnesian-War> / (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Harita 4: https://brewminate.com/wpcontent/uploads/2017/01/T_hebes02.png / (Erişim tarihi: 1 Ocak 2023).

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan ederler.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.